

SANDHEDENS TID

Landsrådsformand *Erling Høeghs* nytårstale i Grønlands Radio 1. januar 1971

Kære landsmænd.

Så står vi igen med et langt, ubrugt år foran os og skal samle os om, hvordan vi bruger det på den bedste måde for vor familie og vort land.

For den enkelte melder mange tanker sig ved sådan en lejlighed. Vi tænker på, hvad vi har mistet, og hvad vi har nået i det gamle år. Vi tænker på familiemedlemmer og venner, der har haft modgang i året, der gik. Og vel mest på dem, der har mistet en, de holdt af, og som siden har haft svært ved at komme i gang med livet igen. Der er sorger, som ligesom standser os. Vi skal over for sådanne mennesker være med til at bære deres byrder og lette dem vejen.

Og på samme måde skal vi i fællesskab trække det læs, der hedder Grønlands fremtid. Det er en stor opgave, der er lagt hen til os alle, og af og til kan man synes, at opgaven er større end vore kræfter. Det kender man til i de grønlandske hjem i disse år. Det kender politikere i kommunalbestyrelser og i landsråd til. Der er ikke andet at gøre end at blive ved og at hjælpes ad med at komme igennem og komme fremad. Selvmedlidenhed er ingen løsning. Dagens arbejde er det bedste lægemiddel, specielt når det har form af et samarbejde.

Men dagens arbejde kan ikke udføres, uden at der ligger en ide, en enighed og en alvorlig overvejelse om mål og midler bag det. Og det er om dette, jeg vil prøve at sige noget i dag hellere end at gå i detaljer med alle de mange enkeltproblemer, der trænger sig på. Lad os tage dem op i den offentlige debat og i de folkevalgte råd, men lad mig her specielt med udsigt til den store mindedag – 250 året for Hans Egedes ankomst til Grønland – opfordre til, at vi i dette forår sætter målet for vort arbejde, ideen bag vore bestræbelser til diskussion.

Jeg har hørt det nævnt også her i Grønland, at vi grønlændere ikke har større anledning til at fejre Hans Egedes mindedag. Til syvende og sidst, er det blevet sagt, kom Hans Egede jo blot og ødelagde vort folks gamle eskimoiske særpræg, begyndte nedbrydningen af vor kultur og lagde grunden til det danskervælde, der har præget og domineret de mange år siden. Lad danskerne om at fejre Hans Egede, siger de pågældende, – og så går de ellers i enkeltheder og beskriver alle de misgreb og over-

greb, der hævdes at have fundet sted kolonitiden igennem og den grønlandske apati, der blev følgen ifølge disse kritikeres anskuelse.

Om dette vil jeg sige, at kritikken efter min – og vel den altovervejende del af befolkningens opfattelse – rammer helt galt. Man kan og bør ikke rive ting ud af deres historiske sammenhæng og bedømme historiske fænomener efter en nutidig alen og opfattelse. Det er historieforskning. Kendsgerningen er, at Danmark som kolonimagt optrådte gennem århundrederne med væsentlig større sagtnodighed end de fleste andre kolonimagter. Men selvfølgelig gik der ting i stykker under mødet mellem eskimoerne og europæerne. Men hvilket folk i verden har ikke gennem tiderne taget påvirkningerne udefra med ind i deres egen vækstproces frem mod nye tider? Og først og sidst bragte Hans Egede os kristendommen og vor kirke, – og dette ville vi grønlændere vel ikke have været foruden.

Imidlertid er det rigtigt, at der i Hans Egedes kølvand kom barnepigementalitet til vore kyster. Gennem århundreder var det danskerne, der bestemte og afgjorde, men vi bør af den grund ikke glemme, at folket trods det i vid udstrækning fik mulighed for at bevare sit eget liv og eget særpræg og egen selvrespekt. Der var ting, som vi grønlændere altid var bedre til end danskerne. Derfor overvintrede vor stolthed som folk, og vore eskimoiske forfædres slædespor fæg aldrig til.

Tiden efter sidste krig førte til de meget store omvæltninger, og kulturmødet blev for alvor til den store prøvesten for os. Det er først efter sidste krig, man for alvor har kunnet tale om apati her og der i det grønlandske folk. Det er først efter sidste krig, at udviklingen tog en sådan fart, at vi kunne være ved at tabe pusten. I de forløbne år siden 1950 er der på sin vis sket mere revolutionerende ting end i samtlige forudgående år i perioden tilbage til Hans Egedes ankomst hertil.

Lad os ved dette årsskifte og forud for 250-års mindedagen tage dette problem op: er vi ved at komme ind på et sidespor. Har vort folk fået falske mål at rette kursen efter. Er der grund til en afgørende ændring af hele Grønlandspolitikken?

Jeg tror, at dette bør være spørgsmålet i dette forår og dermed hovedspørgsmålet ved det forestående landsrådsvalg. Lad os nå til sandhedens time i vor udvikling vel vidende, at afgørelsen nu ligger i vor egen hånd, og at vi ikke længere kan give danskerne skylden for beslutninger og resultater. For dertil er vi jo nået: Vi har kommunalbestyrelser, der støt går fremad i beslutsomhed og kompetence. Og vi har et grønlandsk-ledet landsråd, der har til opgave at sige ja eller nej til de spørgsmål, som tiden rejser. Det er *vor* sag, det drejer sig om. Det er *vor* beslutning, som tæller. Danmarks og den danske regerings indstilling kender vi. I Danmark ønsker man landsdelssamarbejdet fortsat og udbygget. Det har vi den nuværende statsministers ord for. Denne viden giver os tryghed og tillid og ro til at træffe *vor* egen afgørelse. Og en afgørelse *må* der træffes, for sandhedens time kan ikke ud-

skydes i det uendelige eller splittes op til formulering i kortsigtede, mistrøstige sandheder, der bare hæmmer virkestrang og indsats.

Hvad vil vi da i Grønland. Vil vi en fortsættelse af de sidste års indsats, der har omformet vort land på godt og ondt. Vil vi en fortsat opbygning af levestandard, af uddannelse, af boligforhold og erhverv, som vi har set den tage form heroppe i de sidste tyve år. Vil vi på landsmandsbasis sammen med danskerne virke for, at Grønlands unge får stadig bedre chancer i fri konkurrence med Danmarks unge og med unge fra hele den civiliserede verden. Vil vi se Grønland blomstre også økonomisk og erhvervsmæssigt, så langt naturen giver mulighed derfor. Har vi mod og kræfter til at deltage i denne vældige proces og har vi mod og overskuds kræfter til at bevare det, som er væsentligt for os som grønlændere, – altså har vi styrke til at kæmpe på to fronter: dels for den nye tid og fremtiden, dels for at bevare vort særpræg. Og har vi beslutsomhed og vilje til at lade det falde, der ikke mere har bærekraft i en moderne tid?

Og omvendt må vi spørge os selv: vil vi hellere frasige os medarbejderskabet i den verden, der med fremskridt og tilbageslag er ved at udformes i de teknisk udviklede lande. Ønsker vi med åbne øjne at sige nej til Danmarks fortsatte tilbud, som vi kender dem fra de sidste års samarbejde, og i stedet tage skridtet tilbage til en sammenhæng, der udelukkende er *grønlandsk* og dermed sige ja til en ulands-status, ja nogle vil sige en reservat-status. Ønsker vi tempoet nedsat, ønsker vi levestandarden låset fast på et lavere niveau. Ønsker vi at sige nej til en hel del af det, som udviklingen stiller os i udsigt i dag, af frygt for, at påvirkningen fra Danmark og fra Europa skal blive os for stærk.

Når jeg har talt om sandhedens time er det, fordi der i officielle taler – også mine egne – og i den offentlige grønlandske debat gang på gang har kunnet spores tendenser til at se bort fra, at vi står i en valgsituation, og at det vil koste og på nogle punkter koste dyrt, ligegyldigt hvilket valg vi træffer. Vi får intet gratis i den verden, vi lever i i dag.

På den ene side venter den moderne verden i Europas skikkelse på os. Vælger vi den, vil mangt og meget af vor grønlandsk-eskimoiske egenart måske gennem årtierne blive til en styrke i vort sind og en drøm i vort hjerte, mens vor hverdag omformes i europæisk billede. Vi når ikke Europa på lempeligere vilkår. Det er urigtigt at foregøgle sig noget andet.

På den anden side lokker forestillingen om alt det kære og endnu så nære fra vort folks historie og fortid.

Vi kan ikke – som det hedder – både blæse og have mel i munden. Tingene går hurtigt i vore dage, og den, der ikke vil være med, lades tilbage. Tro ikke, at det er noget let valg, der skal træffes. Tro ikke, at det er et let valg for danskerne i disse

års danske debat om tilslutning til de europæiske fællesskaber og tilslutning til Europa. For hvadenten Danmark kommer med i fællesmarkedet eller ikke, står det klart, at også Danmark er på skillevejen og i en valgsituation.

Og som det er tilfældet for vore landsmænd i Danmark er det situationen for verdens folk. I Europa og i østlandene og i den tredje verden i Afrika og Det fjerne Østen. Ingen kan mere putte sig i smug og lade hele verden brænde om sin vugge. Disse år er afgørelsens år for utalte millioner af mennesker kloden rundt, og vi grønlandere har ikke andre vilkår i denne sammenhæng end alle andre.

Vi må træffe vort valg med åbne øjne. Vi må træffe det selv.

Jeg opfordrer til, at forårets grønlandske valg bliver et valg, der tegner vor fremtid.

Her må enhver vælger beslutte for sig selv. Personlig er jeg ikke i tvivl. Jeg erkender, at den nye tid har medført mange ting, der er os fremmede og ukære, og at den tid og de forhold, vi ser tilbage på, mest de gamle, men også vi midaldrende, var os kendte, trygge og kære. Men jeg ved også, at hvis den ældre generation nu siger nej til fremtiden, siger den nej til børnenes og den unge generations chancer og muligheder. Selv tror jeg ikke, at der er nogen vej tilbage. Vi er blevet flere i Grønland og har fået nye krav, og naturens vilkår er ændret. Vi kan ikke skaffe mad til alle munde, arbejde til alle hænder og muligheder for alle unge uden at sige ja til den moderne udvikling. Og vi kan næppe få lov at ligge alene og uden forbindelse med et europæisk folk her oppe i Nordatlanten, der i vore dage ikke er en afkrog i verden, men et strategisk og politisk brændpunkt i den internationale politik.

De ældre og de gamle i dette land har båret det frem dertil, hvor vi er i dag. Jeg tænker tit på, hvor vældig en styrke, hvor mandigt et mod, der er blevet vist ikke blot af vore forfædre, men også af de generationer, der gik lige forud for vore egne. På dem har den nyeste omstillings tungeste byrde hvilet, men de har ikke klaget, for de vidste, at det var for børnene og de unge, for næste slægtled de tålte alle omstillingens genvordigheder. Måske synes mange af de ældre, at den nye tid ikke giver dem selv større muligheder og nye muligheder. Men de har arbejdet videre, på små pladser og i de nye byer ud fra en følelse af, at hvad de har måttet bære har betydet ny start for deres børn.

Og det er ud fra denne vurdering og ud fra taknemlighed mod de gamle i vort folk jeg selv mener at kunne træffe mit personlige valg. Det er på dette grundlag jeg mener, at vi grønlandere må sige ja til fremtiden sammen med Danmark, sammen med Europa og – i en verden der stadig bliver mindre – sammen med alle klodens vågnende folkeslag.

Lad os i de kommende måneder gøre os vort valg klart. Lad os ikke stikke de vanskelige problemer under stolen. Lad os ikke vende ryggen til realiteterne. Lad os

drøfte tingene ligeud og lad os så i april svare klart og utvetydigt på spørgsmålet om vort folks og vor ungdoms fremtid. Vælger vi den gamle vej: nuvel så lad det blive sagt, så det ikke kan misforstås, og erklære os rede til at tage konsekvenserne deraf. Vælger vi at fortsætte ad den nye vej ud imod verden omkring os, lad os så i beslutsomhed tage fat på at rydde den for flest mulige af de sten, der i form af onde bivirkninger ligger på den vej.

Vi sidder i Grønland i vor valgsituation som den grønlandske kunstner foran den rå fedtsten. Det er i hans hånd at frigøre en skikkelse af stenen, lade skikkelsen stige frem og blive levende. Det er i vor hånd at beslutte den skikkelse, som fremtidens samfund skal tage her i Grønland. Som opgaven kalder på kunstneren, kalder beslutningen og afgørelsen på os. Kun eet kan vi ikke uden at svigte: undlade at træffe vort valg.

Lad os da træffe vort valg. Med kendsgerninger på bordet og åbne øjne. Engang brød vort folk op fra fjerne egne, vandrede og nåede hertil. Vi er igen i dag i en opbruds-situation.

Lad os beslutte, hvor vi vil gå hen, landsmænd, og lad verden omkring os få vor beslutning at høre.

Godt nytår til alle i Grønland, grønlændere og danskere. Godt nytår til vore landsmænd i Danmark fra Kongen og Dronningen og til ethvert dansk hjem.

Godt nytår!

UNGE LEVER PÅ NAS

Uholdbar situation i fangerdistrikterne i Østgrønland og Nordgrønland

Af Jørgen Søholt Christensen

Fremtiden tegner sig ikke lys for et par tusinde grønlandere i de mest afsides egne af Grønland. Det store spørgsmål er, om der er en ny generation til at afløse forældrene i det gamle fangererhverv. Den skolegang, børnene får, egner sig ikke, hvis man skal leve af det eneste naturlige erhverv på stedet – fangst af sæl, narhval, hvalros og isbjørn.

Mange forældre i Nord- og Østgrønland klarer uden at vise større bekymring økonomien for halvvoksne børn, der driver om velklædte, men mere eller mindre ledige. Mange af de unge har et års skolegang i Danmark bag sig. Det er typisk, at de vender tilbage til deres hjemby efter Danmarksopholdet, men det ulykkelige er, at de ikke rigtigt har noget at lave, hvis de ikke vil være fangere.

Fra skolens side gør man udtrykkelig forældrene opmærksom på, at hvis børnene skal være fangere, skal de ikke tage imod tilbudet om at tilbringe et skoleår i Danmark (ottende skoleår). Skolen forsøger samtidig i sløjdtimerne at lære børnene noget, de kan få brug for som fangere, f. eks. at fremstille fangstredskaber.

Men det er tillokkende for børnene at komme et år til Danmark, og da forældrene i almindelighed lader børnene bestemme, går en tæt strøm af skolebørn fra Øst- og Nordgrønland til Danmark og hjem igen.

Hvad angår sløjdundervisningen, kan den kun blive en erstatning for den egentlige oplæring som fanger, der må ske ude på fangstpladsen.

I en by som Scoresbysund med omkring 400 indbyggere er der kun en halv snes unge mennesker, som har bestemt sig for fangertilværelsen. Flere og flere unge får uproductive stillinger ved institutionerne. Endnu flere synes at friste et liv som rød-løse søndagsjægere. Blandt de udsendte danskere diskuteres seriøst, om skindpriserne er for høje – underforstået, at var de lidt lavere, ville tendensen til driverliv hos de unge nok være mindre. På de mindre udsteder, hvor der af „institutioner“ kun er en butik, er der bedre stabilitet i tilgangen til fangererhvervet.

Det er hårdt at være fanger og mindst lige så hårdt at være den fangerkone, som skal tilberede skindene og sørge for husførelsen – det er på mange måder mere behageligt at sidde indendørs, hvadenten det er på kontor eller hjemme i stuen.

Ældre ægtepar fra Scoresbysund.

For at forstå, hvorfor så mange unge vender fangererhvervet ryggen, må man sikkert forsøge at sætte sig ind i den traditionelle grønlandske indstilling, der nægter at tage sig af problemerne, før de viser sig. Måske finder forældrene, at alt går godt, når alle har til dagen og vejen og endda lidt til. Sker der en katastrofe, så sker den, eller også kommer der måske nogen og hjælper.

Denne holdning, som muligvis også gør sig gældende blandt de unge, er charmerende at møde. Det er velgørende at mærke tonen af lyssind og godmodighed i et hjem eller i en hel by. Det er virkelig en oplevelse, som man ikke er forvænt med i det forjagede dagligliv i Danmark, at komme på besøg i et grønlandsk fangerhus og blive budt på kaffe i en atmosfære af smilende venlighed og gæstfrihed.

Blot at *tænke* alvorligt på fremtiden får den udenforstående gæst til at føle et stik i hjertet.

Men hvad gør de unge den dag, faderens indtægt holder op? Er der håb om, at man vil glemme skolegang i Danmark og kaste sig ud i fangererhvervet – eller er det bedre at søge job i Vestgrønland eller i Danmark?

Er det sidste tilfældet, er det vel på høje tid, at en videregående uddannelse af en eller anden art lægges til skolegangen i Danmark. Men rejser børnene, er det sik-

Butikken i Angmagssalik.

Foto: J. Felbo.

kert realistisk at gå ud fra, at forældrene må sige farvel til dem, for hvadenten der er tale om Danmark eller Vestgrønland, er afstandene så store, at der næsten er tale om emigration.

På denne baggrund er det allerede et kraftigt indgreb i familiemønsteret, når myndighederne ved at give tilbud om skolegang i Danmark lokker børnene ud af det vante miljø og søger at give dem nye tilbøjeligheder. På den anden side må der jo ske noget, hvis fangererhvervet ikke rummer tillokkelser nok for børnene. Mest nærliggende ville det selvfølgelig være for de unge øst- og nordgrønlandere at rette blikket mod Vestgrønland, men her er situationen jo desværre den, at der ikke er stillinger nok, bl. a. fordi myndighederne har foretrukket at bruge dansk arbejdskraft på mange områder fremfor grønlandsk.

Forholdene er ikke ens overalt i Øst- og Nordgrønland. I Angmagssalik, der så at sige er en ren institutions- og serviceby med omkring 900 indbyggere, er der tilsyneladende ingen muligheder for fangst og fiskeri, og her ser alle i øjnene, at fraflytning af overskudsbefolkningen er eneste svar på beskæftigelsesproblemet.

Ingen ved dog rigtigt, hvor man skal rejse hen. Efter manges mening er springet til Danmark for stort, for ikke at sige umenneskeligt.

Østgrønlandere fra Kap Dan.

Det ville uden tvivl hjælpe, om de danske myndigheder ville bremse for udsendelsen af dansk arbejdskraft til Angmagssalik. I sommer var over 100 mand opsendt fra Danmark, ganske vist efter orkanens ødelæggelser i februar. Men de mange danskeres tilstedeværelse er i mange henseender meningsløs og skadelig for forholdet mellem grønlandere og danskere.

Indtil videre må grønlanderne i Angmagssalik øjensynlig hjælpe sig så godt de kan. Hvor sært det end lyder, er der praktisk taget ingen udbetaling af socialhjælp. Sammenholdet inden for familierne er stærkt – den indbyrdes hjælp også – og man forstår, hvor indtægterne kommer fra, når man hører, at der alene på sygehuset er 57 ansatte.

Mange i Angmagssalik har indtægter ved husflidsarbejde, og en dansk entreprenør, som er værd at nævne, *Osvald Christensen*, har 35 grønlandere ansat ved byggerarbejde. Hos ham er der ikke noget i vejen med forståelsen for at skabe den rette atmosfære på arbejdspladsen. Det er helt utroligt, at folkene arbejder op til 11 timer dag efter dag.

Lige meget hvor kunstigt det erhvervsmæssige grundlag end er i Angmagssalik, så vender ifølge folkeregistret omkring 75 pct. af de unge, som prøver at udrejse til

Magsanguaq og Balika Jensen med sønnen Miteq fra Qanaq, Nordgrønland.

Vestgrønland, tilbage til byen, og endnu flere af dem, der rejser til Danmark, vender hjem igen.

Det er en levende forhåbning blandt grønlænderne, at det en dag vil vise sig muligt at udnytte den efter sigende store sælbestand ude i storisen i storstilet erhvervsøjemed („sælerne ligger som myg på isen“, sagde en søvnt anmagssalik'er til mig i sommer, mens andre grønlændere nikkede bekræftende). Såvidt jeg forstår, mener myndighederne, at visse canadisk-norske fredningsbestemmelser hindrer udnyttelsen, men her er et punkt, hvor en bedre dansk-grønlandsk kommunikation utvivlsomt er påkrævet.

En hyppig konklusion i byen er, at skal der ske flytning, så skal det være en frivillig sag.

Også i Scoresbysund er der for mange indbyggere. Her søger myndighederne i første omgang at tilstræbe en vis spredning af befolkningen ved at opmuntre til fangstrejser til Myggebugten nogle hundrede kilometer længere oppe ad kysten, men man har næppe i ministeriet synderlig tillid til, at decentraliseringen vil lykkes.

Et forbillede for fangstrejserne findes i Angmagssalik-distriktet, hvor et ikke

Nordgrønlændere fra Moriussaq.

ringe antal fangerfamilier fra udstederne (ikke fra byen) har foretaget overvintringer på isolerede fangstpladser med vellykkede resultater.

I Scoresbysund findes et lignende, lyslevende eksempel på, at en ung mand, som syntes bestemt for et liv som kivfak på sygehuset, en dag lod sygehus være sygehus og blev glødende fanger i et format, der nu efter nogle års forløb sammenlignes med en storfangers.

Tiden vil vise, hvor kraftig grobunden er for de udmærkede forsøg på at tilføre det gamle fangererhverv ny livskraft. I ministeriet synes man at stole på, at fravandring fra områderne er udvej nummer et. Derfor skolegangen i Danmark. Derfor de manglende foranstaltninger i flere af udstederne.

Distriktslægen i Qanaq i Nordgrønland *Ole Skejø* siger: – Her på stedet passer befolkningstallet nogenlunde til fangstmulighederne, men desværre sker der tilflytning fra udstedet Moriussaq, som er ilde set af danskere, grønlandere og navnlig amerikanerne på den nærliggende Thule-base. I det hele taget mærkes den koncentrationspolitik, myndighederne følger i Vestgrønland, også i Nordgrønland. Man burde i stedet søge at fastholde befolkningen, hvor den bor, ved at opretholde små

butikker og have f. eks. fødselshjælper på stedet. Man skal gøre det attraktivt at være fanger. Man skal bo, hvor fangsten er, og ikke flytte ind til byen som lokumsrensere. Her i Qanaq sidder kraftige folk på kontorer, som styrter ud, når de ser en sæl. Det bliver ingen lykkeligere af, slutter lægen.

Hvordan det end går med fraflytning eller ikke fraflytning, så er der enighed om i Nord- og Østgrønland, at der under alle omstændigheder bliver folk tilbage, som vil leve som fangere og ikke som noget andet. I Nordgrønland betyder det, at der fortsat vil gå månedlange slæderejser om vinteren helt over til den canadiske kyst efter isbjørne. Men der skal værnes godt om dette gamle Grønland, hvis det skal overleve. Først og fremmest skal balancen ikke forstyrres gennem for mange udsendte danskere. Dernæst er det et spørgsmål, om myndighederne ikke bør overveje ansættelse af en jagtkonsulent.

I Qanaq siger to danske håndværkere, at de er søgt så langt nordpå for at finde et sted, som „danskerne endnu ikke har fordærvet“.

Antallet af danske håndværkere i Qanaq var otte i sommer, og de var velsete i byen. Men de skulle i gang med at bygge barak og udvide kantinen. Betyder det mon, at nu også Qanaq skal invaderes af danskere – skønt der ret beset ikke er et naturligt opholdssted for et større antal danskere?

Husene, der skal bygges på stedet, bør ikke være mere indviklede, end at de kan bygges af grønlænderne selv.